

Vəliyulla Novruz – 60

“Şair, nə incədir rübabin sənin” və yaxud, sözün işığını tutub sözə doğru gedən şair...

Vəliyulla Novruzun şeirləri ilə əvvəllər tanış deyildim. Ustadım, professor Qozonfor Kazımovun təqdimatında oxudu və mənə olduqca maraqlı gəldi və özümə inanmadım ki, mən niyə bu günə qədər bu imza ilə qarşılaşmadım?! Şeirlərini respublikamızın ən mötəbər mətbuatlarında oxuyarkən ulu, XX əsr poeziyasının korifeyi Səməd Vurğunun keçən əsrin istedadlı gənc şair Adil Babayevin “Cinar” şeirindən təsirlənərək yazdığı “Mənim arzum” (1945) şeirinin ilk mısraları yadıma düşdü: “Şair! Nə incədir rübabin sənin! Uçurdu ruhumu caldığın bu saz...” Şəxsiyyəti nəhəng yaradıcılığından da ucada duran böyük şairin iddi defistito çevrilmə aliconabliyi, qayğıkeşliyindən bir daha qürur duyduğum! Vaxtilə ulu şairimiz Səməd Vurğunun iyirmi yaşlı Adilə şeir ixtaf etməsinin səbəbini də ələ budaq götürürəm – aliconabliyə və istedadlımın qayğıkeşi olmaq kişiliyi...

Doğrusu, ahılıq çəgini haqlayan şair Vəliyullanın şeirlərini oxuduqca onun şeir rübabinin, poetik avazının incəliyini hiss etdim... Hisslərimizi bölüşmək qərarına gəldim və bu adı da sərlövəhyə çıxardım...

Hər şairin poeziyasını səciyələndirən, onu özünəməxsus obrazı ilə yadda qalan edən təkcə vəzn, üslub, məcazlar sistemi və digər sənətkarlıq xüsusiyyətləri deyil, həm də şeirin ovqatına çökən ruhun və hissən özüdür...

Lap bu günlərdə oxudum, Sovet dövrü Nəzirovun poeziyasının korifeyi Andrey Voznesenskin tez-tez təkrarladığı sözlərdir: “Poeziyanı təkcə sözlə yazmırlar, onu əməllə də yazmaq mümkündür, necə ki, bu poeziyanı Puşkin duelle yazdı...” Bir də, deyillər ki, Rus poeziyasında Voznesenski ilk dəfə poeziyanı təkcə mətləblə deyil, həmçinin mətləblə birgə bəsləyirdiyi şairin səs-ovazı ilə təqdimini keşf etdi... Estrada poeziyası belə yaranmışdır...

Vəliyulla Novruzun şeir oxumasını eşidəndə bu əhvalat da yadıma düşdü... Onun qərbə bir səsə, tələffüzlə şeir oxuması var... Elə bil, səsin, səsinin avazını şeirinin avazına hopdurur...

Onun belə bir mısrası da var, Vəliyullanın yox, Andreyin: “No vse ravno, dajə esli işeznu sam, o işeznuştə tebe ne dam, ne işeznaz” – tərcüməsi təxminən belədir: “Öyər, bərdən özüm yox olsam da, hər-haldə qoyarmam sən yox olasan, ona görə, yox olmağa tələsmə...”

Vəliyulla da, şeirin ruhunu yox olmağa qoymur... Yəni, Vəliyulla Novruz, mənə görə, dəyərsiz şeirin arxitektoru mövqeyində işləyir, yəni sözdən şeir yapır, necə arxitektör yaradaçığı obrazın ilkin modelini gildən-gipsdən yapır... Başqa sözlə, Vəliyullanın şeirlərini həm öz dilindən eşidərkən, həm də oxuyarkən, bilmirəm, yandı-üz, bəlo bir hiss keçirdim... Mono ələ gəlir ki, onun bir çox şeirləri,

xüsusən, payız obrazı ilə süslənən “Nədən gecikdin, payız?”, “Payızda nə gözəl olur meşələr”, “Bu payız gözümə qızıl payızdı” qəbilən şeirləri arxitektolik formatlı şeirlərdir...

Bu payız necə də gözəldir, Allah! Ağaclar sarışın bir qıza bənzər. Budaqdan asılan sarı yarpaqlar, Gecələr sarışın buluda bənzər. “Ağaclar sarışın bir qıza bənzər” – orijinal obrazdır, sarı saçlı Selcanxatundur!...

Sarı libasını geyinir meşə, Dünyanın ən gözəl qızı payızdı. Günəşin şöləsi yayılır düşə, Bu payız gözümə qızıl payızdı...

O, poetik hissi rəssam dəqiqliyi ilə təsvir etməyə yox, arxitektor dəqiqliyi ilə canlandırmağa daha çox cəhd edir, burada onun iş dünyasına özünə ustad hesab etdiyi Məmməd Arazdan, Musa Yaqubdan bir işçiyə üyürlü qarılığa çıxır... Elə bu işığın hesabına da, onun şeirlərinin kompozisiyası duyulmuş, düşündürücü, təsirli məzmun və mahiyyət kəsb eləyir.

“Uçuruma yuvarlanmaqdan bizi inam saxlayır!” – müdrikərdən birinin sözlüdür. Əslən conub bölgəsindən – Colilabaddan olan Vəliyulla Novruz da həyata, gerçəkliyə, oxlaq və mənəviyyətə bağlayan, poeziya köhlənindən yoxlumağa qoymayan onun qələminə, poetik sözlünə, idealına və imanına, inanıldığı inanılır... Özünü tanıyanı, damarına-qanına vicivə düşəndən şeir yazmağa başlayıb. İlk şeirləri “Taxlıçı” rayon qəzetində dərc edilmişdir. Amma müntəzəm olaraq 1980-ci ildən respublika miqyaslı mətbuatda çıxış etməyə başlayıbdır. Ədəbiyyatı müəllimdir. Colilabad rayonunun Uzuntəpə kənd orta məktəbində tədrislə məşğul olur. Respublika mətbuatını ardıcıl izləyir, tanınmış, yəni oxunmuş şair, yazıçı, alim – demək olar ki, yoxdur... Fenomenal yaddaş malikidir, özünəməxsus, obyektiv təhlil usulu var... Sözlə, mətləblə ehtiramlı yanaşır...

Hissimi, duyğumu vermişəm sözlə, Söz mənim qəlbimin parlaq aynası. Soyqar xəyalımı uçurdu göyə.

Yaxşı söz bir həzin ana laylası. Söz haqdan yaranıb, haqdan gəlmişdir. Nənəmin dilində nağlaşmışdır. Babımın dilində müdrikləşən söz, Novəmin dilində noğulluşmuşdur.

O, sözü “and yeri, öyüd yeri, qala yeri”, “şair duyğusunu libası” hesab edir və qarənliqlər aləmində “sözün işığını tutub” sözlə – haqqa doğru gedir:

...Sözün işığını tutub gedərlər, Sözün qiymət vərəm, söz anlayanlar. Sözlər qarşısında səcdə edərlər, Sözlər moqamını düz anlayanlar...

İnsafən, şair Vəliyulla Novruz “sözün moqamını düz anlayanlar” cərgəsindədir... Onun bu günlərə qədər “Bu dünyada nə görmüşəm hələ mən”, “Bu gəco gəconin içindən keçdim”, “Lalələr tonqal tokin yanır” şeirlər kitabı var. Dördüncü kitabı çapa hazırlamır... 2016-cı ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür...

Qəp-i-pəncərə döyənərdən deyil... Səmiyə və təvəzəkərdir... Yaradıcılığı haq-qında mötəbər ədəbiyyat adamları – Musa Yaqub, Məmməd İsmayil, Fikrət Qoca, Qəzənfər Kazımov, Qəşəm Nəcəfzadə, Vəqif Yusifli, İntiqam Qasımozadə, Sona Vəliyeva, Qulu Ağsöz, Əlirza Xələfi, İsmayil Kazımov, Ədalət Salman və başqa qələm dostları rəğbətli sözlə açılar, fikir söyləyiblər, şeirlərini bəyənərək dərc ediblər...

Şairliyin, yaradıcı adamın ən mühüm cəhətlərindən biri də odur ki, o, heç kəsə görə bilmədiyini, duya bilmədiyini görə yox duya bilsin. Bu hələ işin bir tərəfidir. Yaradıcı şəxs bu gördüyünü, duyduğunu əks etdirə bilsin – şair sözlə, rəssam fırçası-rəngilə, bastokar notla, memar ti-

şəsi ilə... Vəliyulla sözlə sığma bilir, dər-dinə ağılaya bilir:

Ağlayıram öz dərdimi, Gözlərim boşalır, dolur. Külək qovur buludları, Buludların saçlarını yolur. Yəne də ağ yağış yağır, Boz buludlar gör nə deyir? Çölmü isladan yağış, İçimi isladan deyil. Gözlərimin acı yaş, Bu yaş gör necə durdurur! Axıb gəlir ürəyimdən, Axıb içimi qurudur...

Vəliyulla təbii istedadla malik lirik şairdir, onun yaradıcılıq barəsində heç bir kompleks yoxdur. Gerçəkliyin nəbzini tutan, öz sözünü kompromissiz deməyi bacaran müəllifdir. Mənə elə gəlir ki, onun yaradıcılığı ilə şəxsiyyəti arasında ziddiyyət, disharmoniya yoxdur. Nəyi və necə düşüncə istedadının imkanları daxilində onu da olduğu kimi qələmə alır, ən ümumi sosial asılılığı yoxdur... Onda daxili bir sərbəstlik var. O, mənəviyyəti kor edən zülmətdə işiq axartmağı bacarır və elə ona görə də onun şeirlərinin bir qismi gəco obrazı ilə bağlıdır. “Bu gəconin sonu yoxdu”, “Gəco keçib yarıdan”, “Bu gəco gəconin içindən keçdim” qəbilən şeirlərində olduğu kimi:

Bu gəco gəconin içindən keçdim, Gördüm ki, hər tərəf geyinib qara. Dağlara dirmanan cığır seçdim, Yorulmaq bilmədən yürüdüüm ora. Bu gəco gəconin içindən keçdim, Tamam islanmışım səhli çəməndə. Üzümlü otirli otlara sürdüm, Yeni bir havas də oyandı mənə.

Onun poetik statusunda cəmiyyətlə diskurs yoxdur, mənəviyyətə, insani faktorlara, zaman-dünya amili ilə iş ciddi diskursdadır... Onun şeirlərində mənəviyyət və milli oxlaq məsələlər prioritetdir, ən ümumi onda eforiya, pafos yoxdur, hadisələrin sakit axarda səmiyə poetik şərhi var. Vəliyulla Novruzun şeirləri ağırlarının yüngülləşməsi, daşdığı kördöndürən haqda da olsa təsəlli tapması, üstəgöl, ağıqların və yalanların fəlsəfi motivlərinə impulsiv reaksiyasıdır:

Nədən bəxtim yatıbdır, Əl açdım göylərə – Dördüm hərə səpim, Bəlkə dərdim göyərə!!

Vəliyulla belə poetik yorum-yozumla işiq da can atır, “Gözlərimə işiq verdi, Qəlbimə nur saçan baxış”larda oxunmaq istəyir. “Bu gün sizdən ötrü çox darıxmışam” şeirində olduğu təkin təəssüratlarını nostalji ovqatla oxucuları ilə bölüşür:

Bu gün sizdən ötrü çox darıxmışam, Axı nəçə vaxtdır görmürəm sizi. Ağlım da çəşibdi, lap karıxmışam, Özümə, sözümə deyilmə, düzü. Ürəyim soyuqdan donub istidə, Həyat gözlerimdə gümənə dönüb. İçimi göynədən acı tüstü də, Yolumun üstündə dumanə dönüb.

Gəzdüyüm cığırlar ot bitiribdi, Nə dağda, nə daşda qalmayıb izim. Kərdərim göyərək dərd götürübdü, O sort qayalarda gedibdi dizim. Gecələr yuxum da orşə çəkilib, Elə bil dağlarda qara düşmüşəm. Sübhün gözlerimdə şəfaq sükülüm, Özüm də bilirməm hara düşmüşəm.

Doğma yerlər mənə qoyunna alar, Hər daşda, qayada çıxək bitirirəm. Bu əllər, bəlo qayğıma qalar, Onlara bir dünəyə səvinc götürirəm.

Vəliyulla Novruzun mövzu sferəsində əlahiddə elektorət yoxdur. Ona görə də onun baxışlarında idealizə də yoxdur, gerçəklikdən ala biləcəyi nə varsa odur... Real məntiqə səykönür... Onun yaradıcılığı azad düşüncə və sərbəst yanaşma formatındadır. Heç bir moqamda həyatdan ümidi üzülmür:

Nə yaxşı arxalı bu dağlar varmış, Axarlı, baxarlı bulaqlar varmış. Arxamca əl edən budaqlar varmış, Gözəldir yurdumun çözü, çəməni. Bir arzu, bir ümid yaşadər mənə.

Onun şeirləri ölümlə üz-üzə dayanar, amma əsil simasını saxlamaq uğrunda mücadiləyə qalxan insanların hissirlərini həsr edilmişdir... Yedullə üçün siyasi yox, sosial-mədəni və əxlaqi mühit maraqlıdır... Onun üçün insanın əxlaqi-mənəvi xisləti “Gəldim xeyir-duamı ver” şeirində olduğu kimi daha maraqlıdır:

Gəldim xeyir-duamı ver, Dərmanımı-davamı ver. Mənə isti yuvamı ver. Baş qoyum didinə yatım.

Bu nə qəmə, nə azadı, Ürəyim dərdəndə bəzədi, Bu bazar öyri bəzədi, Qoy gəlib düzümə yatım.

...Mən piyada, kədər atlı, Kaməndimi mənə atdı, Bu da bəlo bir həyatdı, Gədim göy üzündə yatım, Ömrüm ö üzündə yatım!

Vəliyulla, gördüyü kimi, hissən, duyğunun, fikrin yan yörəsindən yox, içindən keçməyi və poetik obrazlarına ictimai-sosial enerjini yığılması bacarır... Şairin şeirlərində nəzar salanda burada işləyən əksər bədii təsvir vasitələri, onun şeirlərinin bədii təsir gücünü, poeziya nümunəsinə çevrilmiş şərtlərdən başlıca amilə çevirir... Cəhli bədii təsvir vasitələri, metafora, təşəbb və mübaliğələr onun poeziyasına xüsusi bir rəng qatır. Şeirin bədii səviyyəsi insanda çox ovqat yarada bilir. Məişətiyyətə daxil olan predmet və əşyanın təsviri heç də yorucu təsir bağışlamır, əksinə, bu adı təsvirlər elə təqdim edilir ki, müqayisələr fonunda əsil poeziya yaranır. Vəliyulla dilə, obraza həssasdır – “həsrətini çökəlyəyib”, “mən piyada, kədər atlı”, “gözümün cilovunu çəkib yollar-dan yığıtım”, “Ay sevgisi”, “ürəyim aynası söz”, “Ayı ora edib gəcani bəqdim”, “Bəxtimi hara səpim, bəlkə bəxtim göy-örə” qəbilən onlarla poetik obrazlar, xıram, vəl, solumlaq, komənd, qüştelə, xıram, köş, köşən, küt və s. sözlər ki, vaxtilə kənd həyatında işlənmə arxaismlərdir onun şeirində qərbə bir ovqat əşlayır, köhnədə, keçmişdə qalmış kənd məişətinə, bu məişətin səmiyyətinə bu obrazlar hesabına yenidən canlandırır... Lakin bu səmiyyətlər, bu həlimlik arxada qalıb, şair deməmiş, daha “bu payız ömrümüzə o yaz bərdə açılmaz”:

Bu payız ömrümə o yaz açılmaz, Soyuyqandan, sazaqandan ayaz açılmaz. Bir də o yerlərdə şəfaq açılmaz, Dağların soyuğu dondurur mənə.

Saxtada dolaraq qar çuşu kimi “Ələmədiklərim yandırır mənə”, Qərib yolcu kimi səfor edərəm, Bu tənha yolları yurur gedərəm.

Keçib ormanların dəriniyindən, Bəlo saçlarını yolum gedərəm. Öyge bir baxışdan don vurur mənə, Bir elin, obamın qarğışı kimi,

“Ələmədiklərim yandırır mənə.” Vəliyulla vətəndaş hüquqları yox, mənəvi hüquqlar pozulanda baş alıb dünyadan getmək üsyanı baş verir. Onun ədəbi-estetik zövqü buna bağlıdır. Vəliyullanın cəmiyyət qanunlarının – hüquqi qanunların pozulması düşündürür və ya, az düşündürür, daha doğrusu bunun fərqi bəxtimdir. Onu narahət edən insanlıq üçün Allahın bəxş etdiyi dəyərlərin itirilməsidir və bunun fərqişidən olanlar çox azdır. O inanır ki, bu dəyərlər itməsə cəmiyyət qanunları da düstür olar... İnsanın mənəvi zədələnməsi, mənəviyyətə dəqradasiyaya uğraması onu az da öz axarından çıxarır...

Vəliyulla Novruz – 60

“Şair, nə incədir rübəbın sənin” və yaxud, sözün işığını tutub sözə doğru gedən şair...

(Əvvəli 6-cı səhifədə)

O, siyasi azadlığı yox, mənəvi asudəliyi istəyir... Və bunlarla əlaqəli olan məsələləri poetik təfəkkür süzɡəcindən keçirərək şeirə çevirir...

Dünənimdən güc almışam,
Bu günümə ucalmışam.
Ağlamağı bacarmışam,
Gülməyi öyrədin mənə.
Kim çəkibdi mən çəkəni,
Tanrı söküb mən tikəni.
Əlimdəki son tikəni,
Bölməyi öyrədin mənə.

Şairin leksikonunda ümumxalq danışığı dilinin nümunələri şeirə hopdurulur. Onun şeirlərini oxuduqca, kitablarını və rəqlədikcə oxucu bir şeyi hiss edir ki, Vəliyulla Novruz təsvirçilikdən, yerli-yersiz təmtəraqlı və pafoslu sözlərdən istifadə etməkdən çox uzaqdır. “İllər sığal çəkdi ağ saçlarıma”, “Yenə də ağ yağış yağır”, “Artdı dərdim”, “Bilməliyik”, “Bu gecə gecənin içindən keçdim”, “Bu ömür”, “Çəkil yolumdan”, “Bu payız içimi üşüdür mənəm”, “Sizə güvəndiyim dağlar”, “Bu Yalançı dünyanın” “Musa Yaqub”, “Mən kəndə gələndə uşaqlaşırım”, “Bu dünyanın əlindən”, “Şah İsmayıl Xətayinin məzarı önündə düşüncələr”, “Hami ağlayır”, “Bu dünya qocaldı məni” və digər şeirlərindəki bərcəstə ifadələr şairin poetik düşüncə tərzinin gözəlliyindən xəbər verir. Vəliyulla Novruz bica yerə öz bölgələrində nəşr olunan “Sözün işığı” ədəbi jurnalı və Cəlilabad rayon İcra Ha-

kimiyətinin dəstəyi ilə bir qrup qələm dostları ilə birgə 2016-cı ilin ədəbi yekunlarına görə diplomla təltif edilib. Bu diplom ona ən yaxşı təbiət şeirlərinə görə verilibdir. Onun “Bahar duyğuları” təkin təbiət duyumu, doğrudan da mükafata layiqdir:

Yazın müjədəsi gəlir qaranquş,
Dağların başına çəkilib bu qış.
Ağaclar gör necə puçurlayıbdı,
Qönçənin dodağı uçuqlayıbdı.
Köçəri quşlar da qaydır geri,
Köhnə yuvaların isinin yeri,
Günəş də üfıqdən durub boylanır,
Təbiət yuxudan indi oyanır.
Açır yaxasını nərgiz, bənövşə,
Güllərin xoş ətri yayılır döşə,
Çiçəkdən-çiçəyə qonur anlar,
Çölə xalısını sərir ilk bahar.
Baxırsan hər yana nur ələnibdi,
Körpə fidanlar da pöhrələndi,
Lalələr yamacda tonqal tək yanır,
Təbiət yuxudan indi oyanır.

Şeir bütövlükdə poetikdir və “Ağaclar gör necə puçurlayıbdı”, “Qönçənin dodağı uçuqlayıbdı” misraları obrazlarının yeniliyi ilə görümlüdür, dyumludur, lotifdir, incədir... Və yaxud, “Çoxdan bu yerlərdə gəlməmişdim heç” şeirindəki duyumu da incədir, nostalji hisləri ilə kövrəkdir:

Yamanca kövrəldim, yamanca düzü,
“Mən sizi görəndə özümü gördüm.”
Gəzdim qarış-qarış yamacı, düzü,
O yerlərdə itən izimi gördüm.
Ay Çökəm, Vələsim, Qızılacağım,
Nədən tonqal kimi durub yanırırsız?

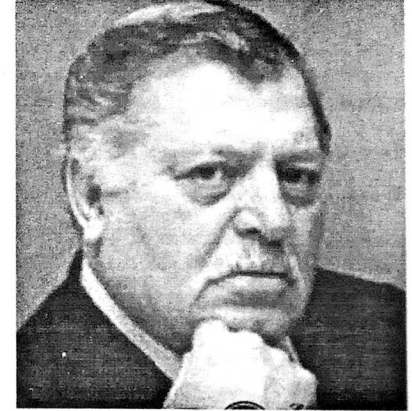
Siz mənim ümidim, dərdim, əlacım,
İndi yarpaq-yarpaq alovlanırsız.

Vəliyulla Novruz bölgədə istedadları ilə fərqlənən gözəl bir ədəbi mühitdə yaşayıb yaradır. Onun qələm dostlarından Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvlərindən Ədalət Salman, Mirkamil Mirxəlil-oğlu, Qəni Bəxtəvər, Ağamir Cavad, Əfrahim Abbas, Gülbala Teymur, Meyxoş Abdullah, İman Abdulla, Əlirza Həsərət, Əlizadə Nuri, Böyüş Yaquboğlu, “Əməkdar Mədəniyyət işçisi” Cahangir Muradov və digərləri bu qəbildəndir...

Vəliyullanın yazı manerası, dili, poetik təhkiyəsi, obrazların mükəmməlliyi və sonucda oxucuya çatdırmaq istədiyi mesajlar da öz ədəbi mühitinin parlaq nümunələrindəndir... Çağdaş poeziyamızda ədəbi mühitinin nəfərləri cərgəsində onun öz yeri, öz nəfəsi duyulmaqdadır... Bu işə Vəliyulla Novruzun avtoportretidir:

Gecələr nur saçan ay həmin aydı,
Kükürəyib axan çay həmin o çaydı.
Nədən həlimləşib indi lal axır,
Sular qəmli-qəmli üzümə baxır.
Elə bil hissimlə, duyğularım
O dərin sulara çimməmişəm mən.
Uşaq inadımı, uyğularım
Öz qarğı atımı minməmişəm mən.
Həyatda qəm-kədər, qüssə çəksəm də
Dərdimi kimsəyə danışmamışam,
Ağrımı, acımı oda töksəm də
Özge ocağında almışmamışam.
Bir kimsədən küssəm qan vurur məni,
Hardasa xeyirxah insanlar kimi
“Eləmədiklərim yandırır məni.”

Vəliyulla Novruz şeirlərinin birində bu misraları söyləyir: “Aylarım, illərim nə tez ötüşdü, Gecəm gündüzümlə gəlib görüdü...” Bu 60 yaşını haqlayan bir şair ömrünün axarıdır... Bu axarda Vəliyulla Novruz üstünə ədəbi-poetik missiya götürmür, sakit bir tərzdə öz qələm dostları ilə birgə öz yaradıcılıq ömrünü yaşayır və bu ömrü yaşamaqda ona uğurlar arzulayıram...

Qurban BAYRAMOV,
tənqidçi-ədəbiyyatşünas, doktor-
professor; "Fədakar alim" və "Elm
fədəisi" diplomantı, "Səməd Vurğun
mükafatı" laureatı, 1984-cü ildən
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü.
09-18.05.2018